

В. П. САЄНКО

УКРАЇНСЬКИЙ І ПОЛЬСЬКИЙ ТВОРИ ПРО БЕРЕЗУ КАРТУЗЬКУ

(«Берега» О. Гаврилюка та „...bieg'iem marsz“ М. Мірського)

Березка епопея як одна з ділянок антифашистського фронту і як літературна тема ще не стала предметом спеціального дослідження. А між тим боротьба кращих представників братніх слов'янських народів в застінках одного з перших фашистських концтаборів на території панської Польщі, відтворена в мистецькому слові, — не тільки приклад національної боротьби за свободу і незалежність українського та польського народів, але й писане свідоцтво одного з перших боїв з фашизмом — явищем соціальним, класовим, яке не можна обмежити будь-якими національними рамками.

У 30-ті роки, коли фашизм, стявши на ноги, нахабно зазіхав на спокій і мир народів, в світі прокотилися хвилі анти-

фашистської борні, на гребені яких — республіканська Іспанія, а на нашому слов'янському ґрунті боротьба за ґратами Картуз-Берези, інша за характером, значно менша за розміром, але славною сторінка історії.

Першим у слов'янському красному письменстві вкарбував цей поєдинок у художнє слово син українського народу Олександр Гаврилюк, «Береза» якого по суті прокладає шляхи трагічній за умовами творення і такій пам'ятній за силою духу антифашистській літературі, в шеренги якої пізніше стали твори представників інших народів (Ю. Фучіка, Ж. Лаффіта, Р. Десноса, М. Джаліла).

З аналізу повісті «Береза» (ідейна наснага твору, система образів, особливості композиційної побудови твору) бачимо, що відрізок життя покоління борців, шматок біографії окремої людини, майстерно відтворений засобами мистецтва, переростає в художню історію здійснення комуністичної ідеї боротьби за соціалістичні перетворення в діалектиці окремої людської особливості. Фізичні муки, душевна наруга, одностайно довжелезні тортури, котрим піддавалися в'язні і якими, здається, насичений твір, не заступили тієї світлої любові до життя, краси боротьби, якими сповнене серце справжнього комуніста.

В повісті «Береза» історичний оптимізм О. Гаврилюка закладає основу гармонії змісту і форми.

Польський твір про Березу Картузьку — «...bieg'iem marsz!» М. Мірського, — який створено пізніше, як відгомін всього пережитого у фашистській катівні, відзначається документальністю у відтворенні епохи важких випробувань в історії обох народів. Міхала Мірського приваблює можливість розказати про частку свого життя і внести документальну точність в книгу життя в'язнів та ворогів революційного руху, боротьби яких відбувалась в казармах Берези.

Зображуючи правдиві факти боротьби за новий світ, О. Гаврилюк, ні М. Мірський не були в цій боротьбі пасивними спостерігачами, а це позначилось на характері обох творів, на їх актуальності.

І в «Березі», і в «...bieg'iem marsz!» дається відповідь на питання, що таке колективізм в умовах надзвичайно жорсткої ізоляції, що таке патріотизм і як органічно пов'язаний він з пролетарським інтернаціоналізмом. Український і польський письменники намагаються художньо розв'язати проблему гуманізму (Що таке людина? Що таке фашисти як люди?)

Що таке подвиг? Що приводить ворогів до такої жахливої форми звірства?).

В тематично близьких творах не можна не помітити багато спільного в плані вивчення людських характерів, морального обличчя людини ХХ століття.

Кут зору, з якого подано одні і ті ж події і деякі характери, особливості власного письменницького темпераменту і хисту, умови написання творів, національна специфіка, ступінь володіння літературною майстерністю, жанрові ознаки позначились на художньому обличчі творів, хоча повість «Бере́за» і «...wieg'iem marsz!» присвячені одній темі, мають багато точок зіткнення. Твори ці різні як літературні величини.

Героїчні, несентиментальні риси гуманності, висунуті «Бере́зою», пафос боротьби з фашизмом продовжує земляк Гаврилюка по Березі, син польського народу, який відчув в собі потребу повернутися до буднів Берези, пережити їх заново, щоб сказати слово правди про представників свого та інших народів, які в гіркій, мученичеській Березі кували наше сьогоднішнє життя.

А «Бере́за» та багато її продовжень — різних за художніми якостями — доводить, що спільна бойова історія зумовлює появу тематично та ідейно близьких творів у різних літературах, спричиняє паралелізм у відтворенні розвитку однорідних явищ, але ця спільність не призводить до художньої ідентичності, до нівелювання рис творчого обличчя митців та їх творінь.